

SARAJEVO (Bosna)
Sl. Uredništvu „Sarajevskog Lista“

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II — СВЕСКА IX

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
CRNOJEVIĆ
ЗА ОКТОБАР

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР.

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

С А Д Р Ж А Ј.

I. НАУКА И БЕЛЕТРИСТИКА.

- 1.) *Преварен Кадија*, приповијетка из новопазарског санџака, написао *Андреја Јовићевић*;
- 2.) *Краљевић Марко укида свадбарину*, по српској народној пјесми састављена позоришна игра у 2 чина, написао *Јово Туша*;
- 3.) *Хигијена уха*, написао др. *В. Кецолино*, превео *Ј. Кујачић*;
- 4.) *Ратовање и његов значај по опште човјечански прогрес и цивилизацију* написао професор *Јован Николић*;

II. НАРОДНЕ УМОТВОРНИЕ.

- 1.) *Погибија Ђира Кнежевскића*, прибиљежио *Н. Симоновић*.
-

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II СВЕСКА X

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
ЗА ОКТОБАР

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

ПРЕВАРЕН КАДИЈА

ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ НОВОПАЗАРСКОГ САНЦАКА

написао Андрија Јовићевић.

(Н а с т а в а к.)

VII.

Већ и нашем кадији бијаше дошло до очајања, што је свијет омудрио, те се нико преда-њ давијати не хоће, Али гле! ево сад за њега згодна прилика, ће ће се његовом лаковјерном среброљубљу са више страна указати прилично добит. Рушид, сав разјарен, учинио даву пред честитим кадијом за украдену кобилу; те нагли и свим силама настојава, не би ли приволио кадију, да се својски заузме око истраге његове рудојене доратуше, за коју рече, да је ваљала стотину неразбјенијех дуката. Кадији се по готову створио рад и отворио начин, како ће порадити, да му да му која осприца кацне у новчаницу. Те, у пола смијешећи се, разблаживаше силног Турчина, увјеравајући га, да ће се кобила наћи, па му рече:

— Јазук, дина ми! То је један сиромашки мал. Али нећемо жалити труда, па да'ко се нађе. Само да би била и која осприца преко прста, не би с горега било; а без тога, знаш, тешко је данас наћи; а с њима бисмо могли и туђу отети. Само би је требало унапријед добро посолити.

Рушид обећаје пара доста, само да му се кобила даде на сриједу; на које се кадија весело насмија, па рече, куцајући га по рамену:

— Е, мој добри Рушиде! Ти си прави Турчин. Што неки узалуд клањају, кад им не помаже више, но да једу крметину. Такве, к'о тебе, ја хоћу! Такви су мени по ћефу! Такве ја волим и за такве се ја Алаху молим! Ко даје на ови свијет, њему се даје десеторо дупло више на тај. Зато овамо треба давати, што ко може више, јер се тијем тече ценет, ће су све саме хурије и ће се сваки добри старац помлади.... Тако те ја хоћу — наставља

даље, куцајући га — моја добра банино! Пара! Пара доста, па ће бити дабе кобила. — Застане мало, као замишљен, па продужи: Но да нијеси што прочуо за њу, ко ће ти је бити укр'о?

— Ја сам нешто, ако ме помогне.

— Помоћи ће те преда мнош, тако ми лијепе вјере, само оно, што сам ти рек'о, знаш?

Рушид кадију увјерава, да ће бити пара доста, само се боји, да се неће наћи кобила. На то ће се кадија охоло насмијати, па ће рећи:

— Ја ти се већил чиним, да ће се наћи једна кобила, а, ако ти је воља и двије, само пара!... А ће оно. Како оно рече? Ко ти је укр'о? Причај!

— Ма саглам не знам; други ми је каз'о, па се бојим, да ки кога обиједити.

— Па, и ако обиједиш, ту нема никаква зијана, денета ми.

— Зар није зијан напастовати права чоєка?

— Не, ако је Влах; е су Власи наши измећари; велики их је алах одредио нама за измећаре.

— Ел ућмулила! Ел ућмулила! Ја нијесам досле зн'о за то!... Влах, свечеве ми браде.

— Који, ако си Турчин?

— Неки Момчило из Врањева, ако се не варам.

— Ух! Онај катил, је ли? Је саглам работа, чим си за-њ чуо. Њему не може ни под каменом остати. Он је баш недавно даву чинио с неким Турчином, његовим комшијом, око неке земље; и позн'о сам га, да је велики денабет. Велик је злочиња, да га Бог убије! Али ћемо га одмах добавити, и нема му делмана, што неће доћи и казати, или дати за себе већила.

Одмах послана буду два сејмена по Момчила а они двојица продужише разговор. Тада се поче кадија жалити, како су гори неки Турци но Каури; како су, као ајвани, те нити знаду, кад им долази рамазан и барјам; Како су све примили од Влаха. Па се неће у таквом незадовољству, да поче клети и Србе и Турке.

— Не, не, честити кадија! Грехота би било, да нам раја пропадне — примјети Рушид — Ко би нам измет чинио? Ко би нам чипчија био? Ко би нам доносио по ђуп масла?

— По ђуп масла?! — упита кадија, прекидајући га нагло.

— Па и подва и по три — додате Рушид.

— Нек' живе такви за дуго земана! — рече кадија, па настави, шапћући у себи: Ма и мени да донесу, не би згорега било.

На ово саопштење Рушидово о маслу постаде кадија посве незадовоља. Пусто лакомство кињаше му окорелу душу; злоћа му не даваше мирнога часа, а савјест као да му бијаше успавана под кључевима неодољиве грамзивости за туђим добром. Час му падаше на ум масло, час паре, час ово, час оно; тек неспокојство овладало и тијелом и душом његовом. Тај дан проведе у свакојакој мисли, али се кријепљаше надом, да ће сјутрашњи дан бити сланих руку.

Освану суђени дан, којег нап кадија с нестрпљењем чекаше. Дође и Момчило, па се пријави кадији на такав начин, као да се не осјећаше ништа крив, већ као да га кадија нешто приватним послом зове. Чим га кадија опази, предочи му се онај час и она слика, кад се Момчило суђаше с Османом; те га спадаше свакојаке мисли. Сад му маме весељаху душу Рушидове паре а више га мучаше прво Момчилово држање и садања озбиљност. Момчило опази Рушида ту код кадије, па помисли: Биће овај мени скув'о попару, али што Бог дадне — Смислио бијаше, прије њихова питања, да их мало заговори разговором, па ће рећи:

— Честити кадија! Како сте ви сад са овим вашим постом? Како га ви оно вичете?

— Рамазан — одговори кадија.

— Е! да! Рамазан! — рече Момчило, па наставља: па како сте с њим? Има ли га још колико? Је ли вам тежак испостити?

— Помео си се — примјети кадија — није још почео рамазан, но ће сад, кад се мијени мјесец.

— Чујеш, чујеш, добра чојека. — Зар вам није још дош'о? рече Момчило, па наставља смијешећи се: Тек није ни био никад, да долази. — Па продужи озбиљно: А је ли вам веома тежак?

— Како тежак? наш честити рамазан! Ни мало се мук не опази.

— Богме сам ја неке глед'о, ће их грозничаве мук спадају — настави Момчило.

Иза тога настаде кратко ћутање. Кадија сад осјећаше још веће неспокојство, послје овако слободног разговора Момчиловог. Момчило бијаше опазио слабост кадијину, па постаде слободнији и одважнији, те ће запитати кадију:

— Што си ме зв'о? честити кадија!

Кадија се нађе у забуну. Погледа у Рушида, па пред собом, па рече:

— Валахи, Влаше, имасмо мало посла да отарасимо — Пошто ово изговори, погледа опет на Рушида, па на Момчила. Момчило ово примијети, па брзо рече:

— Па шта је? казуј! е немам кад чамити.

— Ови нешто... — настави кадија, прекидајући и показујући руком на Рушида — Жали се па... Каже, да му је украдена кобила, па вели, да...

— Ма, шта је то: да! — прекиде га Момчило.

— Он се жали, — настави кадија — да му је ту неку ноћ украдена кобила, па чини ми се, говори да... — Застане мало, па наставља повјерљиво: Турске ми вјере! Тако ми ценета, у којег мислим! Тако ми тога свијета! Нијесам ти ради учињет' никакво зло. Мио си ми, к'о да си Турчин. Али шта ћу? Морам ти казати оно, што се око тебе говори. Говори ови Турчин, да си му је ти....

— Шта ја, болан? — прекиде га Момчило оштро — Јес' ли у својој памети?

— Не љути се, ако си Ришћанин! Закона ми, не бих ти рад био ударити у образ. Али све ће лакше бити.

— Шта? Образ?! Ко ме да ти удариш у образ? Неј, Турчине, ти мене тако акаретити, док сам ја жив; док ми куца под грлом.

— Ел ућмулила! Ел ућмулила! Ко ти узимље образ? ако си Ришћанин!

— Па каже ли, да сам му ђеја гур'о?

— Ватахи, и тако ми дина, каже.

На то се Момчило разјари, као бијесан лав, па се окрене к Рушиду, мрко га погледа и оштро проговори:

— Ко ме ти велиш, да ти је укр'о кобилу? Пезевенко од пезевенка! Зар мислиш да си наш'о омечицу, је ли?

— Евала! рече Рушид, који бијаше вас преблиједио.

Кадија устане, па поче Момчила увјеравати, како му се не треба ни мрве љутити на Рушида, јер је њему други доказао. Па га почне слободити, како ће то све лакше поћи, и да му се не треба бојати ни мајено.

— Ја, богме, и не бојим — рече Момчило равнодушно — нити ми је стало, да ће и њега ко украсти, само кад само ја прав, здрав. Зашто да ме слободиш? Савјест ми је мирна, па ми није стало ни за њега, ни за кобилу, ни за онога лажова, те му је лаж пружио. Никад се ради мене не виђели ни они, ни кобила.

— А што да се бојиш ако си прав? Па и да си је ти баш повео, не би ти требало толико брижити; јер би то мала ствар била: само вратити кобилу и дати мајено глобице, тек да се исплате моје дангубе.

— Вала, неј из мене, то ти ђаволи попили, ни ситне парице. Неј на ме узимати, к' на дзивца, не!

— Чујеш, чојка! Ти се, чини ми се, прибојаваш мало! Ко да те нешто пече! Ја не велим на тебе, но на онога катила, што је буде укр'о.

На то се Момчило смири; а кадија одмах посла на онога, ко бијаше доказао Рушиду, да му је Момчило украо кобилу. Али још кадија не знађаше, ко је тај, док дође Осман — онај Осман, што онако вјешто прије неког времена превари кадију, те лакомом његовом срцу зададе неизљечиме ране. Кадији се смрче, кад опази Османа, јер му се предочи она слика и оно злонамјерно варање његово, те ће с презрењем запитати Рушида:

— Је ли ово тај твој испатлија?

— Јест — одговори Рушид.

На то ће кадија презрено погледати Османа, и рећи му, да прича, што зна казати о тој ствари. Те ће Осман почети:

— Бијах се надесио код Рушида, кад му се придеси та несрећа, те му се обећах, да ћу пропутати за ту кобилу. Па поћох код хоце, да ми прориче о томе. Он отвори наке књиге. Обрни, окрени, састави, растави, клањај, дижи се, док једва изговори и каза ми, ће је. Те ја отле на оно мјесто, кад — ево кобиле. А то је мјесто било више Момчидове куће. Хоћах је повести, но опазих Момчила.

— Од куд, ђафире, ти познаде? — прихвати Момчило јетко — Јеси ли јој соли дав'о? Што ти знаш, чија је то била кобила?

— Како је не бих позн'о! — рече Осман — кад је Рушид у мене купио њу лашту.... Јеси ли, де? Рушиде! Не дај ми лагати.

— Јесам, свега ми на свијет — рече Рушид.

— Јест, није! Ја саглам незнам рећи ће Момчило Осману — Али та кобила, што је била више куће моје, нити је кад била твоја ни Рушидова, но сам ју ја за своје паре купио у пљевљима, па је препрод'о опет једноме отуд из Берана.

— Кад си је прод'о? — запитаће кадија

— Кад сам мог'о!... Давно — одговори Момчило.

— Запто? — запитаће опет кадија.

— За паре, ада нијесам за сламу.

— Почисто, то је кобила била крадена — примјетиће кадија.

— Почисто, то није истина, више но је ли снијег црн — одговори Момчило оштрим тоном.

— Али ја боље вјерујем хоци, што је прорек'о, но Осману — рече кадија — јер хоца сзашто може знати, само кад хоће.

— Знало их ћорило! Не знају ништа. Да зна што тај хоџа, прије би зн'о, ђе има блага, па би га коп'о, те се усрећио. Но не зна више но ћук. А онај, што у њега вјерује, к'о у празну тикву, не зна више, но ћук.

— А шта знаш ти? — запита кадија љутито.

— Ја знам, да је истина оно, што сам ти каз'о, и имам једнога испата Србина, који је са мношћом био; па зовите њега, а, Богу фала, море се вјеровати..

— Ко ће ти га вјеровати? — рече кадија.

— Боље ће се вјеровати, но Осман, — јер је он поштени момак.

Пошљу одма по Петра. Настаде кратко ћутање, послјје којег ће рећи кадија:

— ето, па ћемо сад виђети.

— Вала виђети — рече Момчило — само да судиш по души а не — неком мајка а неком маћеха

— Све, валахи — настави кадија — како цијена ћитап, света пророкова књига.

— Не знам ја ништа, што је ко пис'о у тај ваш ћитап, но ја хоћу правду. Ако ми се данас не учини право, Господара ми Бога, биће у з'о час за некога.

Ма јели, да ти право учинимо онолико, колико знамо, и онако, како си замирит'о?

— Ја друго и не тражим ништа — одговори Момчило-

Пошто дође Петар, запита га Кадија:

— Хоћеш право казати, што ћуте питати, све ћу право казати што знам и на чем се могу заклету, у манастиру под колом свете Богородице.

— Јес' ли био с Момчилом недавно у Пљевља?

— Јесам.

— Је ли Момчило што тргов'о тамо? Је ли што купов'о или продав'о?

— Само купио једну кобилу; ништа више.

— Како? Ништа више?! А он је каз'о и још неколика шишатка и воловотка.

— Поштења ми мога — рече Петар — ништа више! а ево Момчило, па нека ми не да лагати, ништа виши осим једну кобилу додаде Момчило, но се чудим Кадији, што збори оно, што му нијесам каз'о.

Колике године имаше та кобила? — запитаће кадија Петра.

— Не знам, нити сам јој био на бабине. Момчило је у томе вјештији, нека вам он поиспати.

— Тек јој бијаше ник'о кољак — прихвати Момчило.

— Какве бијаше длаке? — запита кадија Петра.

— Доратаста, мало путоногаста, и на челу са бијелим полу-мјесецом.

— Е! уфати се — примјети кадија, смијући се — Момчило је каз'о, да је била врана, без биљега.

— То не! Ово је све истина — рече Петар озбиљно, па се окрене Момчилу и рече: Је ли, Момчило, душе ти?

— Јест, душе ми и Бог ми! прихвати Момчило — и ја сам тако каз'о

Кадија се нађе у смутњи, јер се ријечи Момчилове и Петрове у свему слагаху. Сасвим му збркана ствар. Боји се обиједити Момчила, а жао му напуштити Рушида, јер му бијаше обећао подоста пара. Па помисли у себи: Тек да 'ко ми и ови проклети Власи што-год зануде, па би онда свршена ствар била. А Рушид довео ми је овога скота за испата, ову најзадњу шпоту бијелога свијета. — Па настави гласно к Рушиду:

— Шта велиш ти, Рушиде? Је ли твоја?

— По њиховом кажевању би рек'о, да је моја. Толико година, такву длаку и биљегу имала је и моја кобила.

— Ако су ме што помогле очи — прихвати Осман — Рушидова је то иста кобила. Ја ју познајем најбоље, е је код мене била три године.

— Валахи, тако је! прихвати кадија, па се окрене к Петру и рече: Што ти велиш?

— Што сам каз'о, оно је све онако; па сад, ако ћеш, да ти се закунем.

— На ћеш се заклети, кад ми не држимо оно, на чем ви кунете? — примјети кадија.

— Имам ја — рече Петар, па изнесе крст од дрвета, отаре га, пољуби, па пружи кадији, говорећи: Ево, виђи га!

Кадија се тргну натраг, говорећи: Па се в: на то кунете? је ли?

— Ово је у нас највиша клетва — рече Петар — кад би ти ко рек'о: Крста ти! тим би те најбоље заклео.

Кадија се нато мрштио на овако дивљачко поступање, па ће рећи љутито:

— Ђаво те нек носи и с крстом!

— Крст и анђели божји са мном! — прихвати Петар — Опрости, чоече; преварих се.

— Преварих се! — рече кадија с презрењем — Ви се често варате тако. — Па стаде у себи премишљати: да се курталишем ђавола. Проваћу их једном, ко ће више дати, па ћу прекинути, к'о на трупицу. Па повиче гласно Петру:

— Како се то кунете? Да чујем!

— Ми се не кунемо никад у шали — примјети Петар — но у истини. Ако ме кунеш за оно, што сам каз'о, хоћу одмах.

— Па за то — рече кадија.

Петар се прекрсти, пољуби крст, па се поче клети:

— Боже и света Богородице!...

— За Бога, ефендија! пемој га клети — прекине га Рушид — Видиш, лукаво ће се заклети. Моја је кобила! Је ли, Османе? црни ти образ, што си се скаменио?

— Његова, к'о што сам ја пророков, тако ми Алаха! — запомага Осман.

— Имате ли ви добру тврђу? — запита кадија Рушида и Османа.

— Куд ће боља од Османа?! одговори Рушид.

— Бољу, бољу! — настави кадија, показујући руком и мигајући прстима — говорите брзо, ако имате, е се ово сврши!

Осман увјерава кадију, да имају бољу тврђу, пружајући к њему руке и прсте; али му кадија слабо вјероваше, јер помисли сам у себи: Преварио си ме једном, већ ти не вјерујем. — Рушид, такођер, пружаје руке са раширеним прстима, те се кадија нашао у незгоди: боји се, да ће га Турци преварити, а овамо му грози опасност од Влаха. Те ће се најпосље предомислити и рећи Осману:

— Оди, да се закунеш! Ево читапа.

— Не помаже данас ћитап код крста! викне Момчило ражљућено.

— А што? Да немаш ти бољу тврђу? — запита кадија љубопитљиво.

— У пола бољу! — прихвати Момчило, па пружи пут њега два пут обје руке са раширеним прстима — Ово је тврђа! Петар је тврђа! Куд ћеш боље? Вјеруј, све ће ово бити истина.

— Дина ми, баш велика тврђа! — примјети кадија, мислећи сам у себи: двадесет меџидија! то је велика ствар. Рушид би ме преварио, к'о и Осман, Боље је овако. Момчило је опет добар и поштен чоек, па ће ми сваку дати. Па повиче гласно Момчилу: Ја тебе и Петра вјерујем и без клетве. — И Момчилу тајно шапну: Само да оно буде готово.

— Не брижи за то — одговори Момчило тајно.

Момчило и Петар пођу одмах, а Рушид и Осман осташе кумећи и молећи кадију. Али забадава. Кадија изађе, а Рушид за њим пристао, говорећи:

— Не, за твоје здравље! Ефендија, здраво био!

— Ма много је већ — рече кадија опором — Немојте ме заглушити. Хајдете с врагом. Нападате ове сиромаше сваки дан, па бисте шћели, да им све отмете, но идите кућама, па ћемо гледати да се други пут мајено покравимо; а сад би овако.

(Свршиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

КРАЉЕВИЋ МАРКО УКИДА СВАДБАРИНУ

По српској народној пјесми састављена позоришна игра у 2 чина

Л И Ц А :

Краљевић Марко.
Косовка ђевојка.
Српкиња ђевојка
Српска млада.
Српски косовски старјешина
Арапин прекоморац.
Први стражар арапинов.
Други стражар арапинов.
Српски косовски народ.

Д Р У Г И Ч И Н.

Арапинов шатор намјештен источнијем ра. кошем XIV вијека.

ПОЈАВА ПРВА

Арапин и Српкиња ђевојка.

(У врху сједи Арапин пушећи на наргилу.
До њега стоји очајна Српкиња ђевојка дво-
рећи га, — и служећи вином).

Арапин :

Јоште точи руменогa вина,
Да оквасим уснице ми сухе,
Да ми грло добије глас бољи,
Нек ми преи радосније дишу,
Да те дивну гледам веселије
(Српкиња ђевојка паточи му пехар.)

Тако, тако, мило јање моје!
Ходи сједи пијем мојих бога!
Запјевај ми пјесму умилну.
Да постанем јоште веселији!

Сркиња ђевојка (поклонивши се):

Опрости ми сада, господџру,
Што немогу вољу ти намирит',
Сухо ми је грло, а преи ме
Чудноватим болом заболише.

Арапин :

Ме мој ми се извињаваат' лудо,
Него пјевај какву пјесму дивну,
Да ме пјесмом боље развеселиш,
Па да пливам у рајској ријечи —
У раскошу свјетског уживања.

Сркиња ђевојка :

Господару, опрости ми сада,
Заиста ти пјевати немогу.

Арапин (расрђено):

Мораш, кучко — и то с мјеста одмах
Де запјевај какву севдалинку!

Сркиња ђевојка :

Силом можеш наћерат' да пјевам,
Ал' иначе не могу дијепе,
Јер ми болест окружује преи
То јест рана срце ми притиска.

Арапин (љутито):

Извина ти трпити не могу,
Него пјевај — и то одмах, море!

Сркиња ђевојка (сједајући):

Напошљетку кад пјевати морам,
Онда кажи какву ћу ти пјесму?

Арапин :

Пјевај само — па ма каква била!

Сркиња ђевојка (цјева сјетно):

Ој, соколе, тицо наша мила,
Што косовом пушташ сјетни пој?
Болни гласи рањени ти груди
Очајнички живот пара мој...

Арапин (раздражено):

Стој! Таквије ја пјесама нећу!
Но ти пјевај твоме баби, мајци,
— Мени пјевај што год веселога!

Сркиња ђевојка :

Па какве ћу пјевати ти пјесме?

Арашин:

Мени пјевај љубав и милину
И раскошно страсно миловање!

Сркиња ђевојка (пјева сјетно):

К'о из пупка ружинога
Што једанпут цв'јет излази,
Тако права прва љубав
Најсретнија једном слази.
Изгубиш ли прву љубав,
Онда увјек зло је богме,
Праву љубав нећеш више
У животу добит' своме...

Арашин (пресјекавши):

Та стријела наперена стоји
Против мојој досадашњој сили;
За то ни та неприја ми пјесма,
Заудара злоћом према мени.

Сркиња ђевојка:

Није, — вјеруј овако се свуда
По Косову нашем сада пјева.

Арашин:

Не љути ме, већ ме задљечни
Ову бољу каквом другом пјесмом,
Што садржи раскошну љепоту
И љубавне силне женске страсти!

Сркиња ђевојка:

Виш' не могу — грло ме издаје.

Арашин (сурово):

Не издаје — зајевати мораш!

Сркиња ђевојка:

Ал' не могу више, господару!

Арашин:

Ни ријечи више — смјеста пјевај!

Сркиња ђевојка: (пјева силом):

Драго моје да се састнемо,
Веселимо, грлимо, љубимо!
Драга руку раширени чека,
Иој панеш у наручја мека,

Наручија пунахна милоте,
 Рајске среће и свјетске сладоте.....
 (Ушљед куцања на вратима
 прекине пјесму).

Арапин:

Ко то куца — напријед нек уђе!

ПОЈАВА ДРУГА.

Први стражар и пређашњи.

Први стражар.

(Улазећи робовски се поклони).

У даљини косовскога поља
 Чудан прамен магле се дигао,
 Те се нама приближује нагло.
 Са другом ми другијем стражаром
 Повео сам око тога распру.
 Он ми вели: да је оно просто
 Подигла се од вјетра прашина,
 Или можда маглица малехна
 Спушћала се на земљицу црну.
 Ја сам одмах противно тврдио;
 Рекао сам: прашина је оно
 Подигнута коњским копитима.
 И заиста пошље и он назре
 Кроз прашину коња и јунака.

Арапин (намргођено):

Управ нама примиче се велиш?

Први стражар:

Јест, управо примиче се нама.
 Силно гони бијеснога коња.
 Од прашине облакове ствара,
 А једва се и сам може стишат'
 Кроза густу косовску прашину,
 Што је диг'о коњиц копитама.

Арапин:

Он је љутит — чини ли се теби?

Први стражар:

Чини ми се да је врло љутит,
 И самог је коња ражљутио,
 Те онако силовито скаче.

Арапин:

Биће ваљда да се женџ момак,
 Па му је жао датије дуката,

С тога се је тако ражљутио.
 Већ послушај шта ће те урадит':
 Кад с' примакне изиђите предањ,
 Лијепо га слошки дочекајте,
 Прифатите бијесна парипа,
 Понизно ми њега уведите
 Под шатор — управ мени овђе.

Први стражар (понизно):

Воља ће се твоја испунити.

(Дубоко поклонивши се изађе).

ПОЈАВА ТРЕЋА.

Арашин и Сркиња ђевојка

Арашин:

Јесил' чула како се је Србин
 Због дуката плахо расрдио.
 Али нека — ако какав буде
 Виђен јунак посјећу га одмах,
 А његова бијесног коњица
 Узети ћу под моју својину.

Сркиња ђевојка:

Господару, можда није срдит,
 Нег' му преша, па је прихитао
 Да послове посвршаје брже.

Арашин (прекине је љутито):

Није м'оре, зар га смијеш брапит?

Сркиња ђевојка:

Не браним га, већ истину велим...

Арашин (раздражено):

Браниш, кучко, ни ријечи више!

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Други стражар и пређашњи.

Други стражар (робовски се поклонивши):

Господару, илвини ми наглост!
 Чудан јунак језди низ Косово
 На витезу коњу шареноме.
 Коњ му није као што су други.
 Већ је шарен као и говече;
 Силно скаче, прашину подиже,
 Облакове копитима ствара.
 На њему се јунак положио

У дивноме српском одијелу
 Сав у срми и у чистом злату,
 Црне му се брци као јање
 Да је црно од пола године,
 У плећима широк и витежак,
 На очима страшан и силовит;
 Ниско сабљу бријеткињу Ђорду
 Опружио, те му коња шарца
 По трбусим' куцкајућ' обл'јеће;
 На коњу му има с једне стране
 Позамашна тешка топузина,
 А са друге тудумина вина
 Ја се бојим да та јуначина
 Изненада не удари на нас.

Арашин (поругљиво):

А небој се једна плашивицо;
 Он не смије ни помислит' на но,
 А камо ли на нас ударити.

Други стражар:

Све се бојим добра бити неће.

Арашин:

Хајд' бестијо женскога јунаштва,
 Не балечи себи ни другога!

Други стражар (се дубоким поклоном
 одлазећи)

Видјећемо што ће с нама бити.

ПОЈАВА ПЕТА.

Арашин и Сркиња ђевојка.

Арашин (гњевно):

Чујеш ми ти страховог стражара,
 Како ниско држе нам јунаштво
 — Ваљда мене држи бабом старом.
 А небој се опрегљачо шенска!
 Сад ћеш виђет' шта ће бити од тог'
 Уображеног вам јунака:
 Скину ћу му са рамена главу,
 Отећу му доброга коњица,
 — Добити ћу коња према себи
 Што ти мислиш о том', српкињице?

Сркиња ђевојка:

Ништа о том пресудити не знам,
 Женска глава — пословица вели —
 Дугокоса — ал' је малоумна...

ПОЈАВА ШЕСТА.

Први стражар и пређашњи.

Први стражар (улети преплашен):

Господару шта ће сада бити?
Све се твоје распрштише слуге
Испред оног силнога јунака.

Арашин (изненађено):

Шта говориш — зар си полудио?
Шта је било казуј одмах, море!?

Први стражар:

Зло је богме, господару драги!
Чим се јунак авлијом појави,
Све се твоје распрштише слуге,
Кријућ' сабље дугим јапунџетим'.
Ено сада по шаторовима
Ушљед страха сакривени слуга,
У свакога мушке груди крију
Најсилније људско страховање.

Арашин (разјарен):

В Грџм и Таки! Ни с мјеста се нећу
Помакнути са шилџета овог.
(чује се коњски бахат).

Први стражар (дршћући од страха):

Ха ето га сакрити се треба.

(Сакрије се).

Арашин звјерским погледом узнемирно гледа на ону страну са које се чује коњски бахат. — Мало кашње чује се

Глас Краљевића Марка:

Шта је ово -- авлија му пуста,
Рекао бих нема живе душе?
Све је пусто, глуво и нијемо,
Те изгледа к'о пустиња каква
Запушћена у дивном предјелу,
Ил' к'о гробље старо, запушћено,
Те не ступа више душа жива.
Никог нема, — а ти се шарину
И сам ходај испред ови врата;
Находи се златоруна врат'ма,
Да се мени у невољи нађеш,
Ако би ми до невоље било.

ПОЈАВА СЕДМА.

Краљевић Марко и пређашњи.

Краљевић Марко улази носећи у руци велики топуз. Арапин га плашљиво гледа и узнемирено му гледа топуз. Српкиња девојка устане поклонивши се љубазно.

Краљевић Марко (понижно):

Божеја помоћ, драги господине;

Арапин:

Здраво да си, делијо незнана!
Ходи сједи, да пијемо вина!

Краљевић Марко:

Лијепа ти фала, господине!
Немам када с тобом пити вина,
Врјеме лети не враћа се више,
А часови времена су кратки,
Као дани сретнога живота.

Арапин:

Каква ти је толика сад хитња?
Сједи мало одмори се барем.

Краљевић Марко:

Драге воље да времена имам,
Ал' овако није ми могуће;

Арапин:

Зашто није — каква је то хитња,
Бели си се нешто наљутио?
Велике ти црне, оштре очи,
Необичним сјајем одсјахују;
Лице ти је нешто раздражено,
Премда хоћеш силом да прикријеш
С маском сада лажне понизности;
И цијело тијело ти неку
Нестрпљивост мицањем издаје?

Краљевић Марко:

Видјелаш ме с тијем, господине!
Што ми личи сјајем одсјахују,
Што ми лице као прикривено
Израженим биће изгледа —
Цијеломе тијелу ми мира,
Природа ме с тијем обдарила,

А противу Бога и природе
Неможе се никад ратовати;
А немогу друкчије се створит',
Него што ме природа створила.

Арашин (мотрећи топуз):

А што ће ти под шатором мојим
У рукама тешка топузина?

Краљевић Марко:

Научен сам јоште измалана
Вазда посит' своју топузину.

Арашин:

Научен се — али шта ти значи
Носити је свуда — уза се?

Краљевић Марко:

Добро значи — а још боље слути:
Када би ми до невоље било,
Лакше ми је с топузом у руди.
Ал' махнимо ове причарије.
Прихватимо озбиљан посао.

Арашин (лукаво):
Какав пос'о није л' срећном млада?

Краљевић Марко:

Јест, тако је! На пољу ме чека
Мала кита српскијех сватова.
Они иђу по ђевојку моју,
А мене су опремили амо,
Да ти платим за се свадбарину.

Арашин:

Честитам ти — и желим ти срећу!

Краљевић Марко:

Лијепа ти фала, господине;

Арашин:

Донио си свадбарину, велиш?

Краљевић Марко:

Јесам ево! Да слободно могу
Водит' друмом своју заручницу,
Да ми нико на путу не стаје,
То јест да ме нико не спречава
У свадбеном великом весељу.

Арашин :

Ко исплати мени свадбарину,
Нек се онда никога не боји.

Краљевић Марко :

Колико је теби свадбарине?

Арашин :

За што питаш сад за свадбарину,
Када и сам врло добро знадеш:
Ко се жени тридес и четири
Има дати златна ми дуката,
А ђевојка која се удаје
Има дати тридесет дуката.
А за тебе као за богата
И доброга српскога јунака
Није квара да стотину дадеш.

Краљевић Марко :

Не шали се, господине драги,
Са српскијем сиромашним момком,
Нисам власмел да стотина бацам,
Већ сиромах да што мање дадем

Арашин :

Дивно српско свечано одјело
Издаје те богатим јунаком,
А никако сиромашним момком

Краљевић Марко :

Рад' женидбе комшија ми први
Позајмно ово одијело
Да у њему за вријеме свадбе
Пред гостима сад оправљен будем

Арашин :

Сад о тебе и одјелу томе
Препират' се ни најмање нећу;
Ал' најмање тридес и четири
Дуката ми исплатити мораш!

Краљевић Марко :

Може л' ишта мање, господине?

Арашин :

Ја нијесам никав трговац;
Погодаба никаквих не трпим.
Закон има па по њему плаћај;
А ти био богат ил' сиромаш,
То се мене ни мало не тиче.
Ако си ти сиромашан момак
Не бие с' никад ни женићи.

Краљевић Марко:

Опрости ми, господине драги,
Чекају ме на друму сватови;
Да ти платим моју свадбарину,
Колико ми допушћало буде
Моје сада сиромашно стање.

(Извади из џепа три дуката, па их баци
пред Арапина.)

Арапин (раздражен):

Шта је ово? Мени бацаш, мбре,
Ко псетету три дуката само,
Или мислиш да сам просјак какав,
Па ми бацаш милостињу худу?

Краљевић Марко:

Не љути се, — вјеруј, немам више!
Већ кад би ме шћео причекати,
Док се вратим с љепотом ђевојком,
Дарове ћу све ти поклонити.

Арапин:

(Раздражен скочи — и узме са чивије објешени топуз.):

Не шали се ђаурине јадни,
Јер у мене вересије нема;
Не дадеш ми мирно свадбарину,
Већ се хоћеш самном да подсмеваш.

(Арапин говорећи то примаче се Марку те га изненада удари топузом по леђима. Српкиња ђевојка врисне. Ударен Марко помакне се на шаторска врата.)

Краљевић Марко:

О, проклети Арап-прекоморче!
Што удараш топузом потајно,
Те изгледаш као лупеж гадни.
Из ненада удари ме лако
По леђима добро плећастојем.
Мислио си да ћеш мене одмах
Са ударцем једним оборити.
Али си се љуто преварио!
Мјесто да си рану начинио,
Расплаши ми бухе по леђима.

(Арапин гледа да побјегне кроз врата.)

А што гледаш куд ћеш побјегнути?
Вјера и Бог умаћи ми нећеш,
Да имадеш деветера крила,
Или да си из горице вила.

(Поругљиво).

Лахко си ме удријо по леђим',
 Те помисли да се шалиш, тужан,
 То јест онда мислио сам само
 Да си шћео преплашити мене;
 Али сада кад видим ће гледам
 Да побјегнеш из шатора пољем.
 Онда судим: да си ме озбиљно
 Ударио топузином лахком
 С тог' окрени арапска ти леђа,
 Да ти онај ударац одвратим.
 Јера имам и ја — чини ми се —
 Нешто старе, трошне топузине.

(Арап полети да побјегне кроз врата покрај
 Марка. Марко га дочека снажнијем ударцем
 тешкога топуза, те Арапин од силнога
 ударца нагло паде. Српкиња ђевојка мими-
 ком показује неизмјерну радост.)

Шта с Арапом од једаред зби се?
 Силан Арап — ко дијете мало —
 Од ударца једног паде мртав.

(Српкињи ђевојци):

Гледај, сестро мучитеља твога,
 Како лежи у прабини мртав,
 До скотскога створења понижен,
 Нек му буде то награда грозна
 За његова нечовјечна дјела.
 Никад више немој га се бојат!
 Што је до сад учинио зала,
 Од сада ће у неколико нам
 Излијечит Арапова глава.
 Неће више невине ђевојке
 Жалостити, безчастити, трати,
 Нит' убијат' Косовце јунаке.
 Неће више најгаднијом силом
 Изискиват' српкињу ђевојку,
 Да му буде за једну ноћ љуба;
 Нити ли ће поганијем слугам'
 Давал' српску невјесту и младу,
 Те да слуге — горе нег' скотови —
 Најсрамније дјело извршују.
 Арапин пак никад више неће
 Моћи искал' свадбарину худу.

(Окренувши се мртвом Арапину):

Тако сада у прабини трухни!
 Са тобом ће и слуге ти гадне
 Окужити овај ваздух чисти
 — Са смрадежом њихови лешева',
 Што су крили најгадније тајне
 И најстрашња паклена недјела.

Али истог овога тренутка
 Окушаће и слуге ти мрске
 Оштру сабљу Краљевића Марка!
 (Марко оде нагло. Српкиња Ђевојка пре
 неражена гледа за њим.)

ПОЈАВА ОСМА.

Српкиња Ђевојка (сама):

Добри Боже, је ли то могуће?...
 Задње р'јечи незнаног јунака
 Колику ми исказаше тајну.
 Је л' могуће да је ово главом
 Славни јунак Краљевићу Марко?
 О, па зашто не би било можно?
 Па још Српство није свеколику
 Закопало на Косову паду;
 Јоште није Српство изгубило
 Све уздање, славу и ослонац.
 Још се Србин има чиме дичит!
 Ја сам чула ће говоре људи:
 Да је јоште у животу славни
 Српски јунак Краљевићу Марко;
 А који се никога не боји,
 Осим једног Бога истинога.
 Кажу: ником уклонит' се
 Без јуначког окршаја неће,
 Веле људи и приповиједа се:
 Да је силан Краљевићу Марко,
 — Као што је силан на погледу
 Још силнија ријеси га снага.
 Он је бранич нејака, малехна,
 И у опште српскога народа.
 Смртно љуби божанствену правду,
 Вјерно брани српски понос стари,
 Снажно туче душмане охولة,
 А кријепи изнемогле, слабе.
 О, па Бог је допушћао ево,
 Да очима видим српску наду.
 У овоме чемерном стању.
 О, па он, ме главом још избавља
 Од проклетог Арап-прекоморца.

(Чује се са извана вика. Српкиња
 Ђевојка погледа кроз шаторска
 врата. Говори радосно и узбу-
 ђено):

Гле, страхоте! Ено пресијече
 По сриједи Араповог слугу,
 То од једног двојицу начини.
 Другог вија — и ено га стиже,

С ударцем га одмах расцијепи.
 Окрену се па трећег вија —
 И ено му одсијече главу.
 Како вија цијело сад јато
 Арапови безбожније слуга.
 Их, како их сијече, обара,
 — Свије за час погуби и згази.
 Мили Боже, силнога јунака!
 Имају се су чим браћа Срби
 Повосити, кријепит' и хвалит'.
 Јунаштво га кријепи и снажи,
 А карактер — српски благослов је,
 Што га дичи, велича и слави. —
 Ха, ето га! Три Арапа гони
 Свезаније наопако рука:
 Двије слуге — међу њима стражар.
 Покрај њега иђе српска млада,
 Од оскора што је доведена,
 Што су ноћас и данас је гадни
 Арапови љубили скотови.
 Јадна млада изнемогла, слаба,
 Низ образе сузе пролијева,
 — А тјеши је утјех и бранич....
 О, утјехо, Краљевићу Марко,
 Колико си само данас добро
 И велико учинио дјело!

CRNE GORE ĐURĐE (Зачућено):

Јесам будна — ил' ме око вара?
 Оба двије одрјешо слуге
 И трећег проклетог стражара.
 Пријети им нешто и казива,
 А они се к'о кипови хладни
 Непомично пред њим укочили.
 Види чуда: оба двије слуге
 С највишијем повјерењем пушћа:
 Један оде низ Косово равко,
 Други оде уз Косово наше.
 А стражара одријешенога
 Ето води шаторима амо.

ПОЈАВА ДЕВЕТА.

*Краљевић Марко, Српска млада, други
и трећашња.*

Краљевић Марко:

Радујте се кћери српске мајке!
 Арапин вас више силом не ће
 Срамотити у шатору зала.
 Сестре ваше не ће долазити
 У наручја отрова и пакла.

Младожене и невјесте српске
 Од сада ће живити спокојно,
 Премда не ће бити 'нако сјетни
 К'о за владе српскије владара.

(У оном крају ће се је први
 стражар сакрио чује се лак шу-
 шањ.)

Шта ли оно у закутку шушну?
 Чини ми се као да је неко
 Скривен, те тијело грчевито
 Протежућ' се додирну до нечег,
 — Што издаје доста јасан шушањ.

(Примагне се — и угледа сакри-
 веног првога стражара.)

А што си се ту сакрио болан?

ПОЈАВА ДЕСЕТА.

Први стражар и пређашњи.

Први стражар.

(пане пред Марка, љубећи земљу,
 а за тијем Марка у ноге, вапи-
 јући очајно:)

Милост, милост, господару добри!

Краљевић Марко!

Устај горје, Арапине јади!

Није ово Азијат сурови,

Него Србич — добре, славне крви;

У Србина обичаја нема

Да робови пред њим у прабини

Ваљају се — и ноге му љубе.

Србин није никакав варварин,

— Он цијело човјечанство љуби,

И поштује обичаје добре,

Ал' презире суровост, насиље.

Први стражар:

Милост, милост, добротворе српски!

Роб пузећи понизно те моли:

Поклони му овај живот худи.

Краљевић Марко:

Устај горје! заповиједам ти.

Поклањам ти живот, робовање.

Први стражар (устајући):

О, захвалност како да искажем,

Што ми кратка сад осјећа душа?...

Краљевић Марко:

(прекидајући га показује на другог стражара:)

Осим тебе и овога другог,
 Још сам двије сад пушћао слуге,
 А остале све сам погубио
 За њихова ужасна недјела.
 А ни једног погубио не бих,
 Што су сјекли Косовце јунаке,
 Заповијест примали су на то,
 Па су само вршили је тачно.
 Али нисам опростити мого:
 Што су српске невјесте и младе
 Најгаднијом силом бешчастили,
 Јер на то им никакове није
 Ни насилне заповјести било,
 — То је било до њихове воље.
 Па због тога гњуснога поступка
 Свије сам их редом погубио.
 Четворица што сте остављени,
 Пуштаћу вас без икаква ропства;
 Само има заповијест једну,
 И то одмах да је извршите.
 Двојици сам оној наредио,
 Да прогласе по Косову равном:
 Да Арапин у животу није,
 Те да нема више свадбарине,
 Нит' икаква гњуснога насиља.
 Вас двојица појаћете одмах
 (показујући лешину Арапинову)

Закопати одаље леш овај.
 А за вишу казну скинте главу,
 Натакните на највиши колац,
 Нек је примјер злом свијету како
 Добри Србин гњусна дјела казни.
 Тако исто осијец'те слугам,
 Те их став'те на авлинско коље,
 Мјесто глава српскије јунака.
 Српске главе закопајте л'јепо!
 И лешеве Арапови слуга
 Закопајте добро — да не смрде!

Први Стражар (с дубокијем поклоном):
 Све ће бити к'о што заповједаш.

Други стражар (робовски поклонивши се):
 Заповијест вршиће се тачно.

(Први и други стражар однесу Арапинов леш).

ПОЈАВА ЈЕДНАЈЕСТА.

*Краљевић Марко, Српкиња ђевојка и Српска
млада. Српкиња ђевојка:*

О, како ћу и ја, јадна дјева,
Исказати захвалност витеже?
Немам р'јечи с ко ијем блх теби
Исказала велику оданост,
Што осјећа моја скромна душа
Према твојој милости, доброти.
Моје срце препуњено срећом
И радошћу, због великог дјела
Што учини дивовеска ти рука
Српском роду, напосе косовском.
Међу тијем српскијем народом
И мене си избавио сада;
Ради тога учињеног добра,
Приврженост велику осјећам
Према твојој узвишеној души.
Ради моје те привржености
Не знам што ћу — него само Богу
Молити се за добру ти душу.
Благослов ћу пред иконом светом
Од Господа Бога умољават':
Нек ти даде дуг живот и здравље,
Да још дуго браниш Српство тужно,
А велику узвишену душу
Нек највишом наградом награди.

Краљевић Марко:

О, па сестро, тај благослов свети
Од невиног ђевојачког срца
Више ваља него ма шта друго.
Твоја скромна ђевојачка душа
Са великим тијем обећањем
Највишу ће благодарност дати
Хришћанској ми православној души.

Српска млада:

А ја с чиме да ти благодарност
У овоме часу сад покажем?

Краљевић Марко:

И ти, сестро, највишућеш мени
Благодарност с тијем показати:
Ако ћеш ми вољно обећати,
Да ћеш и ти пред иконом светом
Молити се за грешну ми душу.

Српска млада:

Драге воље, као за највишег
Добротвора овога свијета!

Господу ћу редовно се молит'
 За добру ти племениту душу,
 Нека Господ највишом хрброшћу
 Окити ти срдашце витошко,
 А српеку ти десницу лавовску
 Још са вишом снагом увјенчао,
 Те ти нико никад на јуначком
 Разбојишту доскочит' не мог'о;
 Твоја сабља сјекла на мејдану,
 А лице ти на сваком дивану
 Било свјетло, одлучно и славно!
 Име ти се свуда спомињало
 Док је сунца и док је мјесеца!

Краљвић Марко:

Код таквих благослова, жеља,
 Јел' могуће потражити бољу
 Благодарност и награду какву?...

ПОЈАВА ДВАНАЈЕСТА.

Косовка ђевојка и пређашњи. Косовка ђевојка
 (долетивши задухана, дубоко се поклони
 Марку):

О ти круно српскога јунаштва!
 Дознала сам ко си — и како си
 Добро Српству учинио дјело.
 Наше тужно Косово обуче
 У хаљину скоро већ радосну;
 Па и мене, несретну ђевојку
 Од највише пропасти и мука
 Данас си ме избавио дивно.
 О, колику осјећа ми срце
 Благодарност према теби, брате.
 Никад моја патеничка душа
 Име твоје заборавит' не ће. —
 А нека те Свевишњи награди
 Са највишим својим даровима!

Краљвић Марко:

Фала теби, Косовко ђевојко,
 На сестринском благослову томе!

ПОЈАВА ТРИНАЈЕСТА

Српски косовски старјешина са српскијем
косовскијем народом и пређашњи.
Српски косовски старјешина:

Српека дико, Краљвићу Марко,
 Ево дођо, са народом мојим,

Да се теби скромно поклонимо,
 Те да ти се на великом дјелу
 У име свег' народа зафалим.
 Српски народ твоје име дично
 Вјековима спомињаће радо!
 И ми овђе скупљени у друштву
 Ради смо ти отпјевати пјесму,
 А у славу твом јунаштву, добру,
 Да ти с тијем малим српским дарком
 Покажемо вељу благодарност.

Српски косовски народ (пјева):

Ноћ се тамна мало диже,
 Зора руди — јавља с' ближе,
 Тице с' буде — пјесме поју:
 Све у славу ти хероју.
 Ој, хероју, Краљевићу Марко,
 Почуј пјесме — што их пјева свако!
 Срећа с' јавља, свак се буди,
 Радост пуни српске груди,
 Осмјех благи лицем сија,
 Ваздухом се пјесма вија:
 Све у славу твоју, силни Марко,
 Ти си наше друго сунце јарко!
 И ми овђе скупљени,
 Твојим дјелом охрабрани,
 Желимо ти: брате мио,
 Много љета још живио!
 Твоја слава нек се свуда вине
 Кроз потомство српске домовине!

К Р А Ј.

ЗАВЈЕСА ПАДА.

Мостар.

Јово Тута.

ХИГИЈЕНА УХА

написао др. **В. Кецолино**, превео **Ј. Кујачић**

Б. с. и.

(Н а с т а в а к.)

IV.

Опћа правила

Најпослије хигијена уха, као и хигијена ока, треба да се заустави на слушним апаратима, којима се користују као слушним трубама с једне стране зато, да се заштити болесни орган, с друге — да би се побољшала ослабљена функција његова, да би се, дакле помоћу њих (труба) боље могло чути, као што се помоћу разних сочива (наочари) боље види.

Ако кога занима историја тијех права, почињући од „уха Дионисијева“ и „рога Александра Великога“ до вјештачке бубне опне (Townbee 1855. год.) и разних измјена, нека прочита врло интересну монографију др. Rattel'a (1886.), асистента на атлатричној клиници националног института глуво-нијемих у Паризу.

Држим за своју дужност, напоменути пацијентима, који страдају ушним болестима, да се чувају спекулације безобразних и безтидних фабриканата, какви су н. пр. браћа Valery у Паризу, с којим сам се лично упознао 1882. год. Они продају слушне трубе и гаранцијем, да ће глуви с њима чути све, ако се буду служили њима макар неколико мјесеци. Ове справице привлаче пацијенте својим прекрасним изгледом и куцују их по 50 франака.

Научним путем потпуно је немогуће побољшати слух тијем справама које су саме мање од ушне шкољке и слушног пролаза. Оне (справе) прије шкоде, јер раздражују унутрашњу кожу слушног пролаза. Броју таквих некорисних ствари припада тако звана слушнт паличица и слушно перо, јер им је љевчаста, шири отвор врло мали (справице налик на лијев). Они, т. ј. љевчаста плочица и перце, не могу издржати научне критике из сљедећих узрока: 1) они нрвушавају функцију слушног пролаза, умањујући пријечник његов, те онда, разумије се, и број звучних таласа, који додирују бубну опну; 2) они закривши спољашњи слушни пролаз изазивају притисак на бубну опну, те напрезање њезино постаје ненормално и због тога се субјективни слушни осјећаји усиљавају. Као год што није могуће начинити тако сочиво, које би могло исправити сва растројства акомодације (прилагођавања) ока, тако исто не може се спремити слушна труба,

која би се угодила сваком глувом без претходног испитивања функционалних растројства његовог (глувога) слушног органа. Пацијентима, којим треба слушна труба, препоручујем, да се обратe лекару, и да га замоле, да им изабере zgodnu трубу, да не би узалуду трошили своје новце и, што је куд и камо грђе, да не упропасте посљедње остатке свога слуха.

У својој књизи „Sezioni sulle malattie dell' orecchio“ (1887. год.) рекао сам: глухи, који страдају хроничним болестима средњег уха (sclerosis), једино могу шкодити себи малим трубама браће Valery у Паризу, које они држе, да су врло корисне и продају их с микрофонима и без њих. Оне (трубе) сужују, као што је већ мало напријед речено, слушни пролаз и неодговарају физиолошким и биолошким потребама акустике, не могу увећати број звучних таласа ни с већом снагом предати их у средње ухо. Нека се чувају болесни тијех спекуланта, који се једино старају, да их окорубају! Сјајним доказом, да још до данас нема за ухо апарата (справе), који би одговорио свим најновијим успјесима електрицитета и микрофоније, служи нам ова чињеница: на посљедњем отолошком конгресу у Базели 1884. год. гдје сам имао срећу бити секретаром, предао је, по наредби барона Jasn de Senval. наш уважени друг Benni из Варшаве суму од 3000 франака као награду за најбољу радњу на следећу тему: „Најбоља примјена принципа микрофона за устројство апарата, који би могао побољшати слух глухијех.“ Посљедњи је рок био назначен за ту радњу 1. септ. 1888. године. Резултати су били веома слаби: комисији, која је била одређена, да испита дотичне радње, није био ни један апарат, бар приличан, представљен; због тога је био рок одмакнут до 1892. год. Ми ћемо бити веома благодарни проналазачу, који нам буде пружио такав апарат, који ће збиља побољшати слух глухијех, те тако олакшати им јадни живот.

Осим апарата, који имају за задању, да сабирају звучне таласе и да их предају кроз ваздух уху, устројени су још на основу познатог физиолошког закона разни инструменти (справе), да се помоћу њих предају уху звучни таласи преко кости у глави. Амо спадају тако звани: фониферон (гласоноша) китајски, аудифон и дентифон.

Они су много незгоднији од више споменутих труба и могу служити једино као дијагностична и прогностична средства. Како апарати, којих је дјеловање основано на предавању таласа преко ваздуха, тако и друге справе, које предају таласе преко костију, могу се примијенити у том само случају, кад болује средње ухо, гдје дакле постоји аномалија напрезања механична сметња, и гдје је лабиринт са свијем својим нервима (т. ј. слушним) још не дирнут. Према томе се може човјек користити акустичним апаратом само послје дијагноза и дозволе за то са стране ушнога лекара-специјалисте.

Одовуд излази, да само шарлатан и варалица може обећавати у напријед болесницима од уши, да ће оздравити и то на основу неких доста тамних познавања њихове болести. Управо је тако дрско и безобразно препоручивати панацеје и разне ушне масуи. Јасно је, да је за дијагноз овако сложених појава, каквих се срета при ушним болестима, потребно зната мало више од субјективних симптома, којих обично нема више од три или четири. Веома је потребно још знање отоскопије и цијеле патологије уха. Нека ми је слободно напоменути овдје знамениту изреку Heister ову: „Chirurgus mente prius et oculo agat, quam manu armata.“ Изљечиви облици глувоће, т. ј. болести у средњем уху обично се лијечи на

љекарствима, него механички. Љекарство се употребљава само онда, кад се жели ослабити процес запаљења; сваку аномалију напрезања у средњем уху може уклонити једини механично лијечење, које даје најбоље резултате, као што се то види из моје статистике, кеја обузима више до хиљаде случајева. И у „статистичком извјештају за 1887—1888 и 1888—1889 излијеченијех од мшинијех, грлених и носних болести,“ показао сам, каквијех је громадних, управо чудноватих успјеха постигла савремена ушна хирургија, кад се ствар почела типати покретне уздице, која се усљед запаљења у овалном отвору почела с тешком муком покретати.

А што да се рече, најпослије о ушним мастима и сличним панацејима, које препоручују болесницима, и о којим реклама можеш сваки дан наћи у ком те воља листу? Прије него одговорим на то питања, молим лијепо читаоце, да ми опростите, што сам се овдје тако оштро изразио о тако шкодљивом мишљењу. Дужност је хигијенства не само отклањати природне узроке болести, него и енергичне се старати, да се угуши све оно, што је уопће противу здравља човјекова. Тако на пр. ту недавно је један апотекар хтио преварити пацијенте неким лијеком, ког је сам он спремио. Он објави, да му је послје дугих напора најпослије испало за руком, те је нашао средство за лијечење ушних болести, које је (средство) по његову мишљењу једини прави лијек за лијечење глухоће. И у тој намјери препоручује он препарат, у ком се налази сцилинци. У ту категорију могу се уврстити и ушне масти: Fourbull'a, Kerry'a etc, чија је једина намјера, да варају лаковјерне. Просто је невјероватно, колико се људи вара овим непоштедим начином, али њих је стид признати, да су постали жртвом безобразних шарлатана. Чини ми се, да би требало, да се влада побрине, да не буде таквих, опаснијих по друштво, пријевара, и да у опће пажљиво прати хуманитарне и честите спасаоце, који обећају, разумије се, за обилате своте поваца, болесним хиљаду добара у некаквим чаромним лијековима.

Разне масти, не само, што нијесу корисне, него су што више врло шкодљиве, јер се лако растварају и тијем раздражују дотично мјесто. Осим тога, дуварови слушног пролаза пружају обилно земљиште за развитак разних микроорганизама. Тако се појављује otomycosis, који изазива pruritus и запаљење спољашњег слушног пролаза. Ово запаљење може се распрострајети на бубну опну и средње ухо и изазвати залпојење с пријелавом у еклероз и глувоћу. Когод даје ма каквог корисног значаја тијем мастима, он иде корак, не напријед, него назад и то за 3—4 вијека — дакле чак до у оно вријеме, кад је живио већ споменути Traffichetti, који је препоручивао за јачење слуха и уклањање глувоће неку пасту. „Ову пасту“ — вели он — треба овако готовити: узми једну драхму бијеле чемерике, једну драму кастореума (Castoreum), по драхме салитре и, умијесивши тај прашак сирћетом (оцом), прави пасту. Ови trochisci, растворени у сирћету, међу се у уво; или може се и тако: умочи се памук (ватог) у ту тешност (сирћет с дотичном пастом), па се онда она меће у ухо. У оваком случају може се човјек користити самом бијелом чемериком (vegetrum album), њу дакле треба саму метнути у ухо. У песту сврху могу се употребити и нека масла, као масло из грких бадема (amigdalus amara) и др.“

Болесницима треба се још добро чувати од тијех афериста, који предлажу као сигурно средство од глухоће тако зване вјештачке опне.

Ови чудновати апарати познати су не само у нас у Италији него и с те стране Алпа. Ја ћу овдје споменути само вјештачку „бубну опну“ Nicholson'ovu, помоћу које се отклања свака глухоћа, а тако и узроци исте. Та бубна опна није ништа друго, него врло слаба имитација (подражавање) бубне опне Tourbee 1852. год.⁹⁾

Ја ћу тако слободан бити и привести овдје једно мјесто из учебника, кога сам сам издао у Неапољу (1887. год.): „Sezioni sulle malattie dell' orecchio:“ употреба вјештачких бубних опна употребљавана је у том случају, ако је услед гнојљивог запаљења у уху проваљена бубна опна. У таком случају треба прво излијечити за то одређеним млијеком, гнојење, па тек онда намјестити вјештачку бубну опну.

Различне справе, које фабриканти ватрено препоручују, треба сасвијем одбацити, јер оне изазивају запаљење слушног пролаза. Само тада може се очекивати побољшање слуха, ако је вјештачка опна постављена на згодно за ње мјесто и то тако, да не притиска ни најмање на остатке праве бубне опне, иначе се готово никаква резултата не добива. Дакле, може ли се и мислити, да би пацијент могао сам себи такав апарат намјестити и удесити? Прошлог октобра говорио је др. Ellis у „друштву инглеских љекара“ о шарлатанству у лијечењу ушне глухоће (fraudulent treatment of the deaf by imposters); особито је ватрено устао против афериста, који обећавају лијек, од кога глухоћа одма неслаје, — све једно, одавно ли она или не, све једно, ма какав био узрок њен — и тај је лијек само једина „вјештачка бубна опна.“

Најпослије треба оставити метод лијечења зуба, уводећи у ухо с дотичне стране, на којој зуби буде, лијек, који има способност раздражавању¹⁰⁾

CRNE GORE ĐURĐE

9) Писац је једном приликом видео тај маћи апарат (спреча) у једне даме, која је била у њега, да се лијечи. (Он је њу лијечио после тога, како је она, као и многи други, постала жртвом шарлатанства). Ова је старчица спремна, очевидно, без и најмањег појма о анатомском склопу уха. Опнице су биле изрезане налик крета и састављене бакарним танким жичицама. Све то није тегило више својом вриједности од 10 сен. а морали су плаћати по 50 франака! Теме апарату, згодном за све ушне болести поједнако, додаје се још прахак, кога треба сваки дан ширкати као бурмут. Дакле, један апарат, један лијек за све најразноврсније болести, које могу изазвати глухоћу! И то је доста, да се може рећи, да је то све само голо шарлатанство. Свакоме је сада познато, да љекар само тада може с коришћу употребљавати разне љекове, ако он прво испита добро дотични орган, који се разболио, и даје себи рачуна о патолошким измјенама у њима (органима). Влада би требала забранити тим шарлатанима, који под образином знања, грамме само за богатством и распростиру те веома опасне апарате. Ја се потпуно слажем с мишљењем уредника „Morgagni,“ који у фебруарском броју 1889 г. вели, да закони не треба да штете сувремене аферисте, који приносе толику штету болесницима а непријатност љекарима. Наша публика сама жели бити превареном, и обично радије повјерава свој живот вјештом и лукавом шарлатану, него правоме љекару, који је потрошио толико времена, свог живота и новца, само зато, да научи како треба медицинску науку.

10) Још су одавно љекари обратили пажњу на свезу између уши и зуба а особито на њихове болести; али ово посматрање добило је великог значаја тек од ло доба, кад су ушни љекари, специјалисте, стали поклања ти већи интефес тој појави. На 17. америкањском скупу ушних љекара 1884. год. Sexton је говорио о утјецају раздражаја у устима на тиши. Ту је он демонстрирао (показао) повећи број гингивних модела болесних зуба, и обратио је на то пажњу, да ушни снаптоми дају повода сагљеу и другим зубним бокестима, и да, чим се излијечи ушна болест, наступа нагло умањавање тешких страдања у устима.

У A chiv of Otology (март 1883. год.) наводи др. Dickson Bruns статистику, која обухвата око 50 случајева, гдје се ушне и зубне болести налазе у свези међу собом. Он је дошао до тога закључка, што, и ако је мало случајева, гдје би се могло показати на праву и узрочну свезу при заболијевању тијех органа; али при свем том је опит иоказао, да се

Никад не треба сипати у ухо ладну воду или другу какву течност, не смлачив је прије тога. Топла вода још је и исте стране корисна, што она чини, да на вријеме утоле ушни болови; према томе је ја зовем: „*orium oris*“.

Хигијена и то захтијева, да се бира љекар за лијечење ушних болести. Пацијенти не треба да се повјеравају, како се то још и данас сретат, тијем псеудо-отијатима, који, посве непознати с лијечењем ушних болести, дају без икаква основа разна емирична средства. Ти и такви љекари са својим дијагностичним појмовима и терапевтским знањем припадају прошлим вјековима, кад су све болести лијечиле емпиричним путем а при том се увијек лутало по дебелом мраку и по пуној тами. У својим лекцијама о ушним болестима увијек сам се старао, да изнесем прво хигијену уха, јер сам увијек имао на уму ријечи Sormaniso'ове: „*prevenire é meglio che reprimere nell' ordine fisico come nel morale*“, и професора Tommassi: „главни је предмет медицине хигијена; она (хигијена) мора помагати терапији.“

Недавно смо дознали и то, да се узрок ушних болести још може налазити и у инфлуенци. Ова инфекциона болест, која изучавају диплокок *Frankel'a* у пневмокок *Friedlander'a*, лаколизира (емјешта) се обично понајвише у горњим дјеловима дишућих путова. Појављује се хиперемија и катарно запаљење носне и носнождрљне дупље, а одавде се распростире на Евстахијеву трубу и средње ухо. За вријеме последње епидемије, инфлуенце имао сам прилику како у приватној тако и у болничкој пракси, да посматрам много случајева силног запаљења бубне шупљине па често и саме кости у близини уха у таквих лица, у којих до то доба није било никаквих симптома ни грозничаних појава. Ова растројства имају познате карактеристичне признаке тако. Емјешта је тешко смијештати с обичним катарним и гнојним запаљењем, као што то обично и бива о њима у неепидемично вријеме и тада се они (растројства) приписују дјеловању стафиликока и стрептокока. У профилактичном одношају може се препоручити, да би се човјек сачувао од болести, да се при првим признацима њеним шмрче сваки дан працак, спрењени по рецепту:

Rp. *acidi borici puri* 6·0
Naphtholi 0·5
Antipurini 2·0

дајинтезивнији болово уха показују на тој страни, на којој се налази највише кариозних зуба. Како се то опажа највише у шкрофулозних лица, то не треба држати рахдражај са стране болесних зуба узроком, који изазива умне болести; овдје прије треба узети и једно и друго (болест зуба и уши) посљедом конституционалних аномалија. Све ушне болести, како унутра у уву, тако и остри *atititis media* може наступити без сваке сумње усљед раздражаја зуба у оба зубна периода, особито у првом. На то објашњају пажњу у новије вријеме америкашки љекари. Болест се у ушима може појавити усљед притиска зуба на крај *trigemini's'a*, што бива при прорастању. Зна се, да *vagus* анастомозира с *glose-pha unguens*, да од тога анастомоза одлазе границе слузној опни ждрела и бубној опни, а исто тако и *prom-ntorium unguens* *lacob onf*. Кад је то тако, то је јасно, да вазомоторне хиперемije могу изазвати ексудацију у области бубне шупљине. Таке појаве треба лијечити пажљиво и правилно из самога почетка, а не треба чекати свршетак зубног периода, јер тада растројства могу до тога се развити, да се већ излјечити не могу. Најпослије гнојливо запаљење може прећи на мозгове опне, а така појава пријети и то веома озбиљно дјетињем мозгу.

Према томе постоји клиничко правило: треба испитати уши дјетету у свим тим случајевима, кад се појави у дјетета менингит, па и онда, ако и не тече из уха гној и о ошће нема никаквих знакова ушне болести. Ако се буде строго држало тијех правила, то ће се брзо моћи увјерити, да менингит зависи од запаљења у средњем уху.

Mentholi pulv. 0·15

Saloli 4·0

N. f. p. ad scatulam

или

Rp. acidi borici puri 5·0—8·0

saloli et antipyrini aa 1·5—2·0

cocoini hydrochlorici 0·3—0·6

m. f. pulv. ad scatulam.

Ја нипошто нећу тврдити, да се тијем љекарством може сачувати од инфлајенце, али ипак, чини ми се, имам право на основу својих сопствених опита тврдити, да овај лијек стоји на пут сувише брзој појави болести тако, да у крајњем случају страда само носна шупљина и запаљење се не шири на сусјене органе.

На завршетку нека ми је дозвољено, да у кратко изнесем овдје закључке реферата, кога сам са својим другом проф. Lannois у Паризу предложио односно хигијене уха уз корис телефона: 1) често употребљавање телефона не показује никаквог утицаја на здраво ухо; али при застарелом ушном страдању дјелује веома штетно. 2) у таквом случају опажају се сљедећа растројства: ослабљене слух, шум у ушима, болови у глави, опћа нервна па и психична растројства. 3) ове појаве често изчезавају, ако се човјек навикнуо на телефон, а савршено пропадају, ако се сасвијем не користи њиме.

Москва, 6. окт. 1895. год.

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

„Омлад. Коло“

**

Ратовање и његов значај по опште човјечански прогрес и цивилизацију.

Написао професор Јован Николић.

(Н а с т а в а к.)

„Јунаштво је цар зла свакојега,
„А и пиће најслађе душевно,
„Којијем се пјане покољења!...“

П. П. П. Њ.

Познати Белгијски генерал Бријалмон бијаше неке године позват од владе отоманске у комисији у Цариграду, која је састављена у намјери да изради један план за утврђење Цариграда од напада странијех сила. Када је било савјетовање у сједницама комисије о томе, како и са које стране и од које стране силе треба најбоље Цариград утврђивати, један турски генерал рече: „Пошто нашему Цариграду грози највиша опасност од Московца, то ће најпрече бити, да обратимо пажњу на утврђења оне стране Цариграда са које могу Московци и њихови савезници нападути.“ — На то ће генерал Бријалмон рећи: „Цариграду и јест највиша опасност од Московца, али треба знати, да нема мјеста ни на којој страни око Цариграда одкуда немогу Московци нападути. Зато је главна намјера ове комисије, да изради један општи план за утврђење Цариграда са свију страна тако, да би се могао привремено одржати, а Цариград мора кад тад у руке Московца постати!“ — ¹⁶⁾

Када се године 1878 поврати цар Ослободитељ Александар II са Балкана после рата у Москву, знаменити словенски публициста Иван Аксаков, као преставник града Москве изађе пред царем, поднесе му об и хљеб па рече: Величанство! У име Москве првопрестолнице Ваших предака и мајке рускога народа подносим со и хљеб са највећом тугом и жалашћу, зашто вам се овђе та почаст чини! Јер су се мајка Москва, њени преставници као и цио руски народ спремали, да вам ову со и овај хљеб поднесемо на вратима свете Софије, која кроз толико вјекова очекује када ће носиоци круне цара Мономаха подићи на њој свети крст православлја!... Сажалевајући ваш неуспјех и неостворење традиционалне државне и народне идеје, мајка Москва њени преставници и велики руски народ, који узалуд за овај пут проли потоке крви својијех синова, остају у тврдоме увјерењу, да ће наши потомци једноме од будућијех нашијех царева погнјети со и хљеб на вратима свете Софије!...“ ¹⁷⁾

General Brialm n S n voyage en orient. Bruxelles 1888 p. 89.

Извод из бесједи Ивана Сергијевића Аксакова, коју је цару говорио при повратку из тра и са које је био послат у заточењу у Бјелозерски манастир у Бијелом мору.

Аксаков тада говораше у име неколико десетака милиона рускога народа. При томе треба знати, да у течају хиљаду година од основања рускога царства до дана када је гласовити Аксаков из уста народа проговорио, руски народ није никада ни учему примао учешћа у својој политичкој судбини. Само је потоње руско ратовање са Турском изазвало струјом народа, журналистиком и патриотичнијем заузимањем и радом рускијем и комитетом словенофињскијем.

По повратку пок. Аксакова из заточења из Бјелозерског Манастира 1880 г. писаше он у једном руском листу: „Позната је цијеломе свијету мирољубива политика цара. Још Блаженопочивши цар Никола пред саму смрт препоручи своје сину — Престолонаслѣднику Александру II., да се окани ратовача и да му остану као вјечне лекције несрећне посљедице кримскога рата и посљедњи дани цара Николе. Препоручиваше цар своје сину мирољубиву спољну политику и рад, ред и напредак унутра у држави. По томе звјештању и по тој препоруци цар Ослободитељ започне велики низ реформа и новијех уређења унутра у царевини. Међу свијема тијема реформама и уредбама на првоме мјесту остаде велики историјски акт ослобођења Мужаха' а посље тога школска реформа, опште обавезна војничка служба и др. Мислило се, уз сво вријеме царовања Ослободитеља, па да ће се оно продужавати 50. година, неће се догодити никаквога рата са каквом јевропском велесилом изузимајући непрекидно ратовање са народима Средње Азије. Тако се мислило па је тако и било све до потоњег рата.

Покрет християмскијех народа на Југославију потресе и поремети споља мирољубиву политику цара Ослободитеља. Ако поремети вјековну политику Рускога народа изнутра и ко уведе Русију у акцију? Да ли амбиција цара Рускога и жеља за славом његовијех војвода или ненаситност руске освајачке политике, која би хтјела, да под руски скиптар туђе народе стави? Ни једно, друго, ни треће, него вјечни девиз Сина Божијега, који гласи: „Глас народа глас Сина Божијега!“ — Највећи народ деветнајестог вијека — Руски народ пренебрегао је вјечну девизу Сина Божијега, јер у иљаду година своје егзистенције није се на површини његов глас, као народа чуо. А када се зачу на Југословију грмљива топова и пушака и звекет мачева, поклич јунака и жека рањеника, лелек и писка потлаченијех стараца и самораница, удовица у безбратница мајака и сирочади, — онда се велики руски наред трже из свога вјекавнога дремежа и уложи најприје сву материјалну помоћ за мученике и страдалнике своје јединокрвне и јединовјерне југословенске браће. па када и то непоможе, онда подиже свој велемоћни глас пут цара и државе, да пошто мученичкој браћи не помаже Бог ни правда па ни народња помоћ, то је већ дошао ред на Вењег Цара Вељег Народа, да Он своју моћну ријеч рече и потлачене народе под своју моћну заштиту узме. —

По вољи вељег народа тако и би. Пошто остадеше немоћни за помоћ страдалницима побједиаселни подвизи херцеговачкијех војвода Пека и Богдана, Максима и Лазара и њиховијех гласовијех чета и пошто ни побједоносно оружје Српских Господара Николе и Милана не бише у стању да учине крај мучењу християнскијех југословенскијех мученика, то онда већ неби другога пута и начина, којијема ће се помоћи, него Вељи Цар Вељег народа би принуђен, да крајем 1876 године, у сали Светога Ђорђије у Кремљу у Москви у присуству представника града Москве и цијелокупнога његовога Генералитета да рече: „Да је већ превршина мјера

стрпљења односно христијанскијех мученика у Турској Царевини. Зато у име Бога у име правде и у име мога народа и моје јуначке војске, имам част објавити поштованоме скупу, да ће моје легије прољећем идуће године пријећи границе Отоманске Царевине!.. —

Ако велесиле поступе по мојему захтјеву и допусте, да моје трупе уђу у балканске земље Турске Царевине и тамо воспоставе мир, ред и поредак, тоће бити боље и лакше; а ако то не дозволе онда исто у име Бога моја војска прелази Дунав и прекида злочине и насиља Черкеза и другијех зулумџара која починише над нашом славенском браћом! — Даклен ја тако ја овако, моја војска прелази Дунав и воспоставља ред и поредак у побуњенијем провинцијама. Са овимјем мислим, да ћу задовољити жеље мога народа!“ — Тако рече први пут односно народнијех жеља Цар Руски своме народу! То рече онај цар, који толикијем милијонима даде слободу и заслужи име Цара Ослободитеља! Цар, који даде слободу своме народу, зажеле и прегну да и другијема њему и његовоме народу сроднијема народима слободу дадне! И тако ријечи Цара Ослободитеља јавно казане у сали Светога Ђерђије у Кремљу учинише велику епоху у политици вељега народа према своме Самодржавноме Господару.

Руски народ, што је овђен најглавније, подиже свој велемоћни глас Цару и Држави једино у дјелу источне политике и у интересу потлаченијех њему сроднијех христијанскијех народа, те се баш у томе и састоји велика политична важност источнога питања и будуће културно-цивилизаторске мисије словено руске нације на истоку. Овђен се опажају нагле политичке промјене највећег Јевропског народа У неколика деценија Цар ослободитељ ствара од неколико десетака милијона робља слободне грађане и ти исти, тако рећи, до јучер бивши робови, сада као слободни грађани подижу свој глас к Престолу свога Самодржителнога Господара и теј Свемоћни Господар по гласу свога народа мијења својевити правац својијех предака у спољној политици и ступа у рат са Турском царевином. —

У рату са Турском, пошто Русија није заузела Цариград, она је на сваки начин изгубила. Пропале су стотине иљада синова рускога народа и стотине милијона рускога новца; али је добио велики руски народ, који се никада ни зашто у његовој судбини до овога пута није питао. Добио је овога пута велики руски народ свој велемоћни глас у спољној политици, и то ће? У политици источној, у политици христијанско-хуманитарној, у политици, од које зависи успјех културно-цивилизаторске мисије на Истоку. У политици, у којој данас педесет милијона јуначкога народа словенског прима учешћа! У политици која се никада ријешити неће доклен се велемоћни глас рускога народа нечује! У политици, у којој по данас престаде играти хуманитарна сила појединијех личности христијанскога и научнога свијета у Јевропи своју улогу, и, у којој настаде велика улога великога народа. У политици, која већ независи од правца, начела или мудрости једне високопостављене личности у томе великоме народу, него од народне политике вељега народа. У кратко почетак потињег рата изазват народном смрујом и народном вољом уродио је плодом народне политике и политичне силе особито на Истоку. Мени и мојему друштву била је највећа жеља да велики руски народ уведемо у политику, у чему смо и успјели и зато сам ја бесједу говорио и заточење издџао“. ¹⁸⁾

18) Руская Мисль к. II. стр. 93 Москва 1888. год.

Тако је мислио, говорио и радио велики човјек великога народа. Тако је радио и у своме раду успио Иван Сергијевић Аксаков, који са осталијем члановима и радницима славенофиљскога друштва учини велики преврат у политици великога рускога народа и у политици словенске нације и њене будуће улоге у културно-цивилизаторској мисији на Истоку. Од потоњег рата па овамо словенска се нација оснажила у источној политици и добила је у њој стотину милиона народнијех гласова, који су упрли очи на Истоку и када наступи вријеме, да се источно питање ријеши прегнуће велики и силни руски народ са осталијем словенскијем народима на Југославији и на Истоку са оном и оваквом јуначком силом и енергијом, која је свагда томе великоме народу својствена била, те да се то питање на славу и у корист словенске нације сврши и да она већ једном заигра културно-цивилизаторску улогу у будућој човјечанској историји. —

По принципу политичке историјске науке, по прошлости и садашњости народа и народа у велико се нагађа што ће се у будуће догодити?

Познати су цијеломе свијету одсудни историјско-ратни догађаји из историје рускога народа, који се свагда са особитом јуначком силом и енергијом и стрателијском вјештином на славу и корист тога народа свршавају. Ко је добро проучио и разумио те догађаје и њихове посљедице и упознао се са славом рускога непобједнога оружја и грандиознијем успјесима, које то оружје почини у течају неколико вјекова од када тијем оружјем рукују побједоносни круноносци од јуначке куће Романове, тај немозже другче закључити, него да ће потомци садашњег или будућег нараштаја тијех вјековнијех побједитеља узети на себе иницијативу у будућој, неминовној и можда већ посљедњој и закључитељној борби „међу Истоком и међу Западом“ и да ће у тој борби побрати вијенце ратне славе и на челу хришћанскијех народа наставити културно-цивилизаторску мисију на Истоку!... Сјетимо се само неколика критична момента из историје рускога народа овога вијека. Почетком другога деценија овога вијека када уђе Наполеон Велики у Русију а особито посље Бородинске битке ужасно бијаше стање рускога народа! Наполеон велики посље небројнијех побједа над цијелијем свијетом са близу милионом војске састављене из двадесет народа, примака се на вратима Москве! Посље Бородинске битке ушао страх и ужас у логору, мало што непобјеђене руске војске! По логору међу војницима чујаше се велики ропот и негодовање против главнокомандујућег генерала Барклаја-де Талија, који бијаше поријеклом Француз, па се мишљаше посље Бородинске битке, да он има нешто заједничкога са Французима, за то се могло чути међу солдатима, ће говоре: „Знаш ли брате, што значи име нашега генерала? А што значи? Наш генерал: „Болтај да и толко!“ — А то значи: „брбљај! блеји и више ништа!“ — Тај глас из војничкога логора дође и до генералштаба па и до цара. Цар и генералштаб саставе се и ријеше да се генералисимусе Де-Тали смијени и да се главна команда дадне староме познатоме генералу Кутузову. Кутузову се дадне главна команда за одбрану Москве. Пошто Кутузов предузме главну команду, одмах састави војнички савјет, у којему нареди, да сваки члан генералштаба донесе на идућој генералштабној сједници свој стрателијски план како који мисли, да се Москва одбрани. На саказаној сједници у селу Александрову скупи Кутузов генералштабни савјет. Када заузеше по војничкоме рангу сваки члан савјета своје мјесто, а Кутузов се попе на мјесто које је за главнокомандујућег било определи-

јељено, извади једно врло мало парче артије из џепа и пошто га отвори повиче муклијем и полупгачућијем гласом: „Господо! Поштована Господо!“ — Па онда извади из џепа мараму и примаче је к својему лицу те отрије своје сузе и продужи: „Господо! Не треба вам данас овђен да подносите ваше планове за одбрану матушке Москве!.. Ја сам план направио и ваши планови не требају за овај пут ништа! Јер поштоване господо! План кога сам саставио, то је план понижења! То је генералштабни план, кога никада никакав генералштабни савјет није потписао! План, по којему оружје рускога народа и руске војске мора да потамни! План, по којему без грмљаве топова и пушака и звекета сабаља и мачева и без потока крви синова јуначкога рускога народа, мора да напусти мајку Москву, душу душе наше! Москву мајку милиона! Москву чуварницу народње светиње! Москву центар христијанства! Москву православни Јерусалим! Москву центар свемирнога благородства! Да! Да!“ — Прекидајући плачом свој говор продужи: „да оставимо Москву, у рукама нашега непријатеља! И то како? Без пушке, без сабље, без крви оће да уђе непријатељ међу зидовима наше Москве! Да поништи наше вјерезаконске светиње! Да поништи наше историјске архиве, арсенале и друге важне антиквитетете! Него, господо! Идите у наше трупе, и чекајте моју команду! Али какву команду? Не команду за одбрану мајке Москве, него команду, да сачувамо њезине светиње, арсенал и крунохранилнице наших јуначкијех царева! Светиње манастира и цркава наше златоглаве Москве! Драгоцјености које се данас к нашем у Кремљу чувају! Препоручите али још боље рећи, заповиједите московскоме племству и благородству нека и своје приватно-фамилијарне архиве и ај сенале, сачувају јер и у њима стоји велики дио јуначке, политичке и културне историје нашега народа!“ Господо! Као што рекох, Москва је не само центар свержењског племства и благородства него још и центар свемирнога племства и благородства! Но у тој великој маси нашега благородства има једна врста, која можда једва чека да јој њихови поштства тељи и обожатељи, по моди, по етикети, по језику и књижевности Французи што прије дођу под зидовима наше Москве! Зато када будемо сјутра Москву остављали, да не оставимо у њој и свете аманете великога рускога народа и његовијех царева. Када изнесемо из ње оно што је Божије, царско и народње и задржимо га за себе и код себе, онда Бог и правда, цар и народ учиниће, да наши злотвори, непријатељи и напасници нама падну под ногама!“ — Тада устане генерал Прерадовић, па рече: „Када ви нећете саслушати наше планове које смо израдили за одбрану Москве и када је без капи крви сјутра предајете у рукама непријатеља, ја сач увјерења, када Москву напустимо, нити ће нам помоћи Бог ни правда нити нити цар ни народ! Ви, екселеоцију, са милијоном бајонета нашега цара остављате мајку Москву у рукама нашега непријатеља, то ми никада право бити не може, као што није право ни осталијема генералима јуначке руске војске! Но! У осталоу наш цар и ви можда знате шта чините, није ни вама мајка Москва маћеха! На то ће Кутузов мало оштро и појачијем гласом повикати: „Божија и царева мора се слушати! — Одмах сваки у своје трупе и чекајте нове наредбе!“ —

Пошто се генерали и други чланови војенога савјета разиђоше по својијем трупима, Кутузов остави село Александрово и упути се пут Москве. Када уђе у Москву већ бијаше командант војске генерал Миодраговић, добио наредбу, да своје трупе миче из Москве по правцу, којегга је од

главнокомандујућега добио. Од села Александрова уласком у Москву поред данашњијех триумфалнијех врата уђе главнокомандујући у варош на колима опкољен члановима генералштаба и када се примаче до близу средине Москве зачу се глас војничке музике главном улицом Москве. Главнокомандујући запита: „Какви се то весели музикално-војнички гласови чују у корпусу московске војске?“ — На питање главнокомандујућега одмах се појави командант московскијех трупа генерал Миодраговић, у потпуној ратној војничкој униформи на коњу престане пред главнокомандујућијем који врло озбиљнијем заповиједнијем гласом проговори: „Господине генерале! Ко вам је заповиједио да музика вашег корпуса свира глоријозне маршеве кроз улице Москве?“ — „Високопреосходитељство! У регменту Петра Великога стоји написато, да, када год војска кроз вароши и градове маршира свагда музика глоријозне маршеве и друге веселе и јуначке пјесме свира!“ — Фелмаршал Кутузов заустави своја кола па најприје управи своје погледе на генерала Миодраговића, извади мараму из џепа и окрену се глановима свога генералштаба и плачућијем гласом и отирући сузе рече: „У регменту Петра великога не стоји, да ми остављамо мајку Москву непријатељу без капи крви, него прекидај музику и њене глоријозне маршеве па пошени војеку по правцу, који ти је генералштаб прописао!“ —

(Н а с т а в и њ е с е.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

приближежио : Н. Симоновић.

Погибија Ћира Кнежевића.

Полећела кита голубова
Из питоме Грачанице Жупе,
Попадале тице по Лијешњу¹⁾
На широку бару Мировића.
То не била кита голубова,
Но то били кићени сватови,
Од бијела Кнежевића двора,
Из кржаве на крајину Жупе
Пред сватима Кнежевићу Ћиро,
Игра Ћиро пеливан зеленка,
Попијева грлом полагаано,
А меће ми двије кубурлије.
Гледају их љешанске дјевојке
Тада једна говори дјевојка :
„Фала Богу, фала милосноме,
„Да дивнога онога јунака,
„Благо мајци, која га родила,
„А сестрици што се куне њиме,
„Љубовици што се љуби с њиме,
„Онаквога до далеко нема!“
Тада друга говори дјевојка :
„Куку мајци, која га родила,
„А сестрици што се куне с њиме,
„Љубовици што се љуби с њиме,
„Отуд јој се повратити неће.“
Отолен су свати окренули,
Про Лијешња ливадам црквном,
А отоле стрмо обратили,
Низ Трешњицу²⁾ божју несретњицу,
Ибрштицу воду прескочили,
Оцку гору³⁾ здраво пребродили,
А отолен у Морачу доњу,
Код бијеле Немањића лавре,
Ђе су тавну нојцу преноћили.
Калуђери'х дивно дочекали,
Госпоцком их чашћу угостили.
Кад у јутру дан и зора дође,
Сви сватови на ноге скочили,
У бијелу цркву улазили,
Крстили се и Богу молили,
И бијелу цркву даровали,

1) Лијешње је село у Ровцима.

2) Трешњица је друго село, али врло стрмо и јавно.

3) Село на граници Роваца и Мораче — припада Морачи.

Сваки даје што више могаше,
 Вјечни спомен души остављаше.
 Отлен свати лако окренуше,
 Док Морачу земљу пријеђоше,
 Изидоше на Штовањ планину,
 Ту су свати мало починули,
 И хладне се воде напојили,
 А отолен даље окренули,
 И сађоше низ Братоножиће,
 Док дођоше на поље Биоче,
 А отолен у Куче камене,
 На Косору у Дрекаловиће
 Баш на кулу војеведе Сима,
 Ту их Симо дочекује дивно,
 Госпоцком их чашћу угостио,
 А кад ноћи у вечере било,
 Разведоше свате на конаке,
 По двојицу и по четворицу,
 По петину, неђе деветину,
 Да је свату љепше на конаку,
 Пође Ђиро на Симову кулу,
 Кад госпоцку софру поставили,
 Принијели сваке ђаконије:
 Дебелога мяса овнујега,
 А црвена вина дољанскога.
 Пошто су ми дивно вечерали,
 И госпоцку софру су прибравили,
 Тада рече Дрекаловић Симо:
 „Пријатељу, Кнежевићу Ђиро,
 „Зашто свате ломиш наоколо,
 „Што не идеш преко Планинице,
 „Па отолен низ Бјелопавлиће,
 „На китицу варош Подгорицу
 „Па отолен у поље Дољанско?“
 Ђиро Симу тихо одговара:
 „Пријатељу, Дрекаловић Симо,
 „Ја не смијем низ Бјелопавлиће,
 „Испод куле Кладића Манојла
 „Е смо нешто у завађи с њиме,
 „Жупљани му стоку плијенили,
 „Па се бојим, да не буде кавге!“
 Но што вели Дрекаловић Симо:
 „Чујеш ли ме, Кнежевићу Ђиро,
 „Сада ходит наоколо нећеш,
 „Пратићу те до на Планиницу!“
 Сад погледај Дрекаловић Сима,
 Ђе дохвати дивит и артију,
 Па от ситну пише бурунтију,
 Опреми је варош Подгорици,
 На рукама побратиму своме,
 Побратиму Бегу Лисичићу,

У књизи га тако поздравио :
 „Побратиме Бего Лисичићу,
 „Сакупи ми три стотин момака,
 „Све по гласу бираних момака,
 „Па ме мосту чекај Везирову,
 „Све док сване и огране сунце,
 „Да ме пратиш уз Бјелопавлиће,
 „До Башине воде знамените,
 „Јер сам моју ћерцу удомио,
 „У крваву кућу Кнежевића,
 „У питому Грачаничку Жупу.“
 Кад је бега књига допанула,
 Ни сједнуо, нити дангубио,
 Но скупио три стотин момака,
 Све по гласу бираних јунака,
 Па их води мосту Везирову,
 Да чекају Дрекаловић Сима,
 И његова пријатеља Ђира.
 Мало стало, дуго не трајало,
 Док ево ти ките и сватова,
 Низ питомо поље од Дољана.
 Кад дођоше мосту Везирову,
 Састаше се с Бегом Лисичићем,
 У бјело се лице пољубише,
 Питаше се за мир и за здравље,
 Кад рекоше да су здраво били,
 Тада су ми мало починули,
 И по чашу ракије попили,
 А отолен скупа окренули,
 Покрај Спужа крвавога града,
 Док дођоше у Бјелопавлиће,
 Ту их бијел данак оставио,
 А тамна их нојца прихватила,
 А поноћи нема путовања.
 На сред поља свати замркнули.
 Иде Ђиро својему чадору,
 С њиме иде лијепа Ђевојка,
 Јер Ђевојка иде уз Ђевера.
 Сад да видиш јада из ненада,
 Свате виђе Манојлова мајка,
 Па овако сину говорила :
 „Слушај сине, Кладићу Манојло,
 „Чи су свати, чија ли Ђевојка,
 „Те на пољу ноћас омркнуше?!“
 Но говори Кладићу Манојло :
 „Мучи, мајко, на зло ти свануло,
 „Што за свате и Ђевојку питац,
 „Ђевојка је Дрекаловић Сима,
 „А свати су куће Кнежевића,
 „Из кржаве Грачаничке Жупе.
 „Жупљани ми плијенише овце,
 „С Пониквице високе планине,

„И мојега брата погубише!“
 Но му стара говорила мајка :
 „Чујеш, сине, дијете Манојло,
 „Ако наћас брата не осветиш,
 „У мртве ти очи погледала!“
 Тако стало ноћи до попоћи ;
 А поноћи кад је наступило,
 Подиг’о се Кладићу Манојло,
 Па за појас стави кубурлије,
 А међу њих јатагана ножа,
 А на раме баци цефердара,
 Па се дође у сватове скида.
 Сви сватови санак боравили,
 А он тражи Ђирова шатора,
 Кад на његов шатор нагазио,
 И под шатор к њему улазио,
 Он не смије метат кубурлије,
 Него вади пламеногa ножа,
 С њим удара Кнежевића Ђира,
 На сатице међу дошатице,
 Док му изби на врх ужичице,
 А проза њ’га лијепу ђевојку
 Баш ђевојку у мишвицу руку.
 Писну, цикну, лијепа ђевојка :
 „Куку мене до Бога милога,
 „Уједе ме змија из ђевера!“
 Но јој вели Кнежевићу Ђиро :
 „Мучи, цуро, на зло ти свануло,
 „Није ово змија из ђевера,
 „Но су ножи Кладића Манојла.
 „Но си млада соја госпоцкога,
 „А још буди срца јуначкога,
 „Не прокажи наћас у сватове,
 „Е ни свати оће изгинути,
 „Но разбучи свилене јаглуке,
 „Те притегни моје ране љуте,
 „Док ми црна не истече крвца,
 „Е ми може душа испанути“.
 Одмах цура на ноге ипила,
 Избуцала свилене мараме,
 Те Ђирове ране притегнула.
 Кад у јутро дан и зора дође,
 Чауш викну далбуана рикну :
 „Азурала кито и сватови,
 „А ђевери на коња ђевојку,
 „Вријеме је нама путовати!“
 Сви сватови на ноге скочили,
 И на добре коње окрочили,
 Док по доцкан Кнежевићу Ђиро
 Једва узја својега зеленка,
 Па говори војеводи Симу :
 „Пођи збогом, војевода Симо,

„Ти не иди до на Планиницу
 „Више мене ништа бити неће!“
 Ту су ти се свати раздвојили.
 Симо пође у Куче камене
 А сватови пут кржаве Жупе.
 Сад што чине кићени сватови :
 Сваки игра својега ђогина,
 Попијева грлом полагао;
 Ал не игра Кнежевићу Ђиро,
 Све полако устеже зеленка.
 Питају га кићени сватови :
 „Ој Бога ти, Кнежевићу Ђиро,
 „Што си нам се нешто окуњо,
 „Те не играш ка си научио,
 „И не пјеваш грлом гласовито?!“
 Њима вели Кнежевићу Ђиро :
 „А Бога ми кићени сватови,
 „Ја сам синоћ приватно вина,
 „Па м' од вина забољела глава,
 „Но пјевајте и веселите се!“
 Иду свати сентом и ћенаром,
 Док дођоше у питому Жупу
 На бијеле Кнежевића дворе;
 Него виђи Кнежевића Ђира
 Кад с' са свога спуштио зеленка
 Тада старој говорио мајци :
 „Чујеш ли ме, остарала мајко,
 „Од пута сам трудан и уморан,
 „Па ме нешто забољела глава
 „Јесам ти се мало поболио
 „Од главице као навалице,
 „А од срца као зларадице,
 „Но ми простри у моју одају,
 „Е ћу, мајко, наћас починути,
 „Још ми пошљи лијепу ђевојку,
 „Нек ђевера у одају двори,
 „Мене ноћас, а вас довијека!“
 Мајка њега одмах послушала,
 Ма се јаду није осјетила.
 Кад је дошла лијена ђевојка,
 Тада Ђиро мајци говорио :
 „Сад ти иди моја, мила мајко,
 „И немојте весеље прекидат,
 „А ја ћу ти санак боравити.
 Кад Ђирова одлазила мајка,
 За њом Ђиро затворио врата,
 Па се спушти на мека душека,
 И говори лијепој ђевојци :
 „Ој Бога ти, лијепа ђевојко,
 „Запали ми воштану свијећу,
 „Вријеме је живот мијењати,
 „Љуте су ме ране освојиле.

„Но пошто си соја госпоцкога,
 „Ти још буди срца јуначкога,
 „Па ме ноћас у одају двори,
 „И не кажи ноћас сватовима,
 „Нека сједи и нека се веселе,
 „Имати ће када и кукати“.
 То изрече јадан Кнежевићу,
 То изрече и душу испусти.
 А што чини лијепа Ђевојка
 Сву ноћ Ђира над креветом двори,
 Грозне сузе низ образе ваља.
 Кад у јутро данак освануо,
 Ђирова је подранила мајка,
 Куца стара Ђиру на одају,
 Ал' јој Ђиро ништа не говори.
 А кад стара у одају дође,
 Закукала као кукавица.
 А кад свати јаде разумјеше,
 Преврнуше коло наопако.
 Дохватише кукe и мотике,
 И јаднога Ђира укопаше.
 Но што чини лијепа Ђевојка,
 За грло се млада дохватила,
 Испод грла крви ухватила,
 На крваву књигу написала,
 Опреди је у Куче камене,
 На коњено своје милу бабу.
 У књизи га млада поздравила:
 „Чувеш, бабо, Дрекаловић Симо,
 „Ште не чува пријатеља твога,
 „Пријатеља Кнежевића Ђира,
 „По погибе у Бјелопавлиће.
 „А да Бог да и Богородица,
 „Ако њега осветити нећеш,
 „За пусте ти гласе чула брзо!
 Кад је Симо књигу проучио,
 Одмах Куче листом покушио,
 Док је саш'о до у Подгорицу,
 И ту нађе побратима свога,
 Побратима Бѣга Лисичића,
 И са њиме три стотин' момака,
 Па одоше у Бјелопавлиће,
 Опколише Манојлову кулу,
 Са живом је ватром саставише,
 Манојлову главу посјекоше,
 А мајку му у ватру бацише,
 И јаднога Ђира осветише,
 Па се тада у Куче поврати. —
 Сад на здравље, драги слушаоци,
 За дуго се, браћо, веселили,
 На овоме мјесту и свакоме!

У књижари Државне Штампарије на Цетињу могу се набавити ова пјесничка дјела Књаза Николе I-ога:

БАЛКАНСКА ЦАРИЦА	издање на финој хартији ф. 1	
”	”	на простијој хартији 60 н.
СКУПЉЕНЕ ПЈЕСМЕ	80 н.
ХАЈДАНА	70 н.
ПОТОЊИ АБЕНСЕРАЖ	70 н.
ПЈЕСНИК и ВИЛА	на финој хартији	70 н.
”	” на простијој хартији	50 н.
”	” издање латиницом	70 н.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ТЕОРИЈА КЊИЖЕВНОСТИ (стилистика, риторика, поетика) за своје ученике дјевојачког Царице Марије Института на Цетињу и ученике Гимназије и Богословско-Учитељске школе по рускијем и домаћим изворима саставио **Ј. Љевава**. Цијена 1 ф. —

ОГЛЕДАЛО СРПСКО 1 ф. и 50 н.

ЈУНАЧКИ СПОМЕНИК 50 н.

ГРАХОВ-ЛАЗ, спјевао *Ст. Владислав Каћански*. Друго проширено издање 15 н.

ГРЛИЦА календар црногорски са шематизмом за преступну годину 1896 30 н.

За уредно отпремање наручбина јамчи Управа Државне Штампарије. На десет порученијех књига шиље се једанаеста на дар.

„ЛУЧА“ излази у мјесечним свескама од два до три табака.

Цијена јој је: за Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину годишње фиорина 2; за све остале земље фиорина 3.

Члапови друштва „Горски Вијенац“ примају „Лучу“ бесплатно.

Рукописи, листови у замјену, претплата и све остало шиље се на адресу: Управа Друштва „Горски Вијенац“, Цетигње (Cettigne — Montenegro.)

CRNE GORE ĐURĐE CRNOJEVIĆ

Рукописи се не враћају.

Поједина свеска „Луче“ запада повч. 30.

 Молимо наше дужнике, да похитају чим прије са претплатом.